

RUMANTSCH GRISCHUN PER RUMANTSCHS

GRAMMATICA I

D. GRAMMATICA I

1. L'ARTITGEL DEFINIT

	<i>singular</i>		<i>plural</i>	
	masculin	feminin	masculin	feminin
avant consonants	il mat il scolar	la matta la scolara	ils mats ils scolars	las mattas las scolaras
avant vocals	l' ami l' actur	l' amia l' actura	ils amis ils acturs	las amias las acturas
avant h	l' hotelier il <u>h</u> arem	l' hoteliera la <u>h</u> alla	ils hoteliers ils <u>h</u> arems	las hotelieras las <u>h</u> allas

L'artitgel definit cun preposiziuns:

a + il = al
a + ils = als
da + il = dal
da + ils = dals

ma: a la, a l' a las
da la, da l' da las
era: cun il, cun ils, cun la, cun las, cun l'
en il, en ils, en la, en las, en l'
per il, per ils, per la, per las, per l'
sin il, sin ils, sin la, sin las, sin l'
etc.

	pronom persunal ↓	indicativ preschent ↓
ESSER:	jau ti el/ella nus vus els/ellas	sun es è essan essas èn
pp.:	stà / stada stads / stadas	

	pronom persunal ↓	indicativ preschent ↓
AVAIR:	jau ti el/ella nus vus els/ellas	hai has ha avain avais han
pp.:	gì	

2. L'ARTITGEL INDEFINIT

	<i>singular</i>		<i>plural</i>	
	masculin	feminin	masculin	feminin
avant consonants	in mat in scolar	ina matta ina scolara	mats scolars	mattas scolaras
avant vocals	in ami in actur	in'amia in'actura	amis acturs	amias acturas
avant h mit avant h pronunzià	in hotelier in harem	in'hoteliera ina halla	hoteliers harems	hotelieras hallas

IR

jau	vom
ti	vas
el/ella	va
nus	giain
vus	giais
els/ellas	van

pp.: ì / ida
ids / idas

VEGNIR

jau	vegn
ti	vegns
el/ella	vegn
nus	vegnin
vus	vegnis
els/ellas	vegnan

pp.: vegnì / vegnida
vegnids / vegnidas

3. IL SUBSTANTIV

	<i>masculin</i>		<i>feminin</i>	
cas normal	singular	plural	singular	plural
plural = singular + s	il frar l'ami	ils frars ils amis	la sor(a) l'amia	las sor(a)s las amias
singular sin -s > plural = inv.	il cas il nas	ils cas ils nas	la blais la buis	las blais las buis
singular sin -x e -z > plural sin -xs e -zs	l'erox il piz il raz	ils eroxs ils pizs ils razs		
amplificaziun dal tschep				
singular sin -è > plural sin -els	il chapè l'utschè	ils chapel ils utschel	ma: café > cafés clisché > clischés	
singular sin -à > plural sin -ads	il prà il deputà	ils prads ils deputads	collectiv: la prada	
singular sin -ì > plural sin -ids	il vestgì l'impedì	ils vestgids ils impedids	collectiv: la vestgadira	
cas speziats	l'um	ils umens	la dunna la matta	las dunnauns las mattauns pli frequent: dunnas mattas
plural collectiv				
plural collectiv = singular + a	il bratsch il mail il grip	ils bratschs ils mails ils grips	la bratscha la maila la grippa	

4. L'ADJECTIV

	<i>masculin</i>		<i>feminin</i>	
	<i>singular</i>	<i>plural</i>	<i>singular</i>	<i>plural</i>
cas normal	grond nair nov avert	gronds nairs novs averts	gronda naira nova averta	grondas nairas novas avertas
cas spezial	cotschen pitschen flaivel liber	cotschens pitschens flaivels libers	cotsch <u>na</u> pitsch <u>na</u> flaiv <u>la</u> lib <u>ra</u>	cotschnas pitschnas flaivlas libras
graduaziun cun:				
• pli, il pli	grond	pli grond	il pli grond	
• plets differents	bun	meglier (pli bun), megra	il meglier (il pli bun), la megra	
	mal	pir (pli mal), pira	il pir (il pli mal), la pira	
	nausch	mender (pli nausch), mendra	il mender (il pli nausch), la mendra	

Pussaivlas èn era las furmas cun il suffix **-ischem** (bunischem, grondischem, euv.).

STAR

jau	stun
ti	stas
el/ella	stat
nus	stain
vus	stais
els/ellas	stattan

pp.: stà / stada
stads / stadas

DAR

jau	dun
ti	das
el/ella	dat
nus	dain
vus	dais
els/ellas	dattan

pp.: dà / dada
dads / dadas

4. L'ADJECTIV (supplement 1)

Sper ils cas speziels dal tip **cotschen/cotschna**, **pitschen/pitschna**, **flaivel/flaivla**, **liber/libra**, **bunmartgà/bunmartgada**, **defini/definida** na datti en rg nagins midaments dal tschep tar la furmaziun dal genus da l'adjectiv. Damai:

avert/averta [S: aviert/aviarta] **nov/nova** [S: niev/nova], **bel/bella** [S: bi/biala], **bun/buna** [S: bien/buna], etc.

En rg na datti era nagins midaments dal tschep tranter *l'adjectiv attributiv* e *l'adjectiv predicativ* sco en S, pia:

Il tschiel **blau**

Il tschiel è blau [S: Il tschiel ei blaus]

In bun bab [S: In bien bab]

Il bab è bun [S: Il bab ei buns]

In bel hotel [S: In bi hotel]

L'hotel è bel [S: Igl hotel ei bials]

In vestgì nov [In vestgiu niev]

Il vestgì è nov [Il vestgiu ei novs]

etc.

Il -s tar l'adjectiv masculin en posiziun predicativa dal sursilvan („- s predicativ“) croda pia en rg!

Attenziun S:

Adjectivs sin - ont > - ant (suandant, impurtant, etc.)

4. L'ADJECTIV (supplement 2)

La furmaziun dal feminin

Cas normal:

adj. masculin	+	<u>- a</u>
<i>grond</i>		<i>gronda</i>
<i>nair</i>		<i>naira</i>
etc.		
ma era:		
<i>avert</i>		<i>averta</i>
<i>bel</i>		<i>bella</i>
<i>bun</i>		<i>buna</i>
<i>bler</i>		<i>blera</i>
<i>cuntent</i>		<i>cuntenta</i>
<i>nov</i>		<i>nova</i>
<i>quant</i>		<i>quanta</i>
<i>sontg</i>		<i>sontga</i>
<i>stretg</i>		<i>stretga</i>
<i>tant</i>		<i>tanta</i>
<i>terz</i>		<i>terza</i>
<i>lom</i>		<i>loma</i>
<i>nar</i>		<i>narra</i>

Cas speziats:

- adj. sin -el nunaccentuà

<i>flaivel</i>	<i>flaivla</i>
<i>ventiraivel</i>	<i>ventiraivla</i>
<i>stanchel</i>	<i>stancla</i>

- adj. sin -al nunaccentuà

<i>viscal</i>	<i>viscla</i>

- adj. sin -en nunaccentuà

<i>giuven</i>	<i>giuvna</i>
<i>cotschen</i>	<i>cotschna</i>
<i>orfen</i>	<i>orfna</i>
<i>pitschen</i>	<i>pitschna</i>

- adj. sin -er nunaccentuà

<i>liber</i>	<i>lib<u>ra</u></i>
<i>meglier</i>	<i>me<u>gl</u>ra</i>
<i>mender</i>	<i>me<u>nd</u>ra</i>
<i>pauper</i>	<i>pa<u>up</u>ra</i>
<i>pover</i>	<i>po<u>v</u>ra</i>

cas particulars

<i>agen</i>	<i>at<u>g</u>na</i>
<i>biling</i>	<i>bi<u>l</u>ingua</i>
<i>lartg</i>	<i>lar<u>g</u>ia</i>
<i>legher</i>	<i>le<u>g</u>ra</i>
<i>mez</i>	<i>me<u>s</u>a</i>

cun duplicaziun dal consonant final

<i>bel</i>	<i>be<u>l</u>la</i>
<i>fiac</i>	<i>fi<u>a</u>cca</i>
<i>scrit</i>	<i>scrit<u>t</u>a</i>
<i>solen</i>	<i>sole<u>n</u>na</i>
<i>stip</i>	<i>stip<u>p</u>a</i>
<i>plat</i>	<i>pl<u>a</u>ta</i>
<i>rut</i>	<i>ru<u>t</u>a</i>

(ed era: *gross/grossa, (s)fess/(s)fessa, etc.*)

però:
vis

visa

auters particips perfects duvrads sco adj.

- à	-ada
<i>maridà</i>	<i>maridada</i>
<i>bunmartgà</i>	<i>bunmartgada</i>

-i	-ida
<i>naschi</i>	<i>naschida</i>
<i>defini</i>	<i>definida</i>

La cumparaziun

cun l'adjectiv

	pli	<i>eleganta</i>	che	
<i>La giacca naira è</i>	uschè	<i>bella</i>	sco	<i>la verda</i>
	main	<i>chara</i>	che	

cun l'adverb

	pli	<i>mal</i>	che	
<i>El lavura</i>	uschè	<i>bain</i>	sco	<i>ella</i>
	main	<i>spert</i>	che	

L'adiever da uschè ed uschia

Adverb da la moda e maniera (adverb modal)

uschè   vegn duvrà en cumbinaziun cun in adjectiv u cun in adverb:
uschè bel, uschè trid, uschè grond
uschè mal, uschè spert, uschè dalunsch

uschia   vegn duvrà sulettamain absolut (a l'entschatta ed a la fin da la frasa)
uschia na pos ti betg lavurar, quai è uschia

Adverb da cumparaziun

uschè ... sco   *Ella è uschè curaschusa sco sia sora*

El scriva uschè bain sco ses frar

Conjuncziun consecutiva

uschia che   *Jau terminesch la lavur questa saira, uschia che jau poss partir damaun.*

5. L'ADVERB

Furmaziun: adverb = adjectiv feminin + -main			
	<i>adjectiv masculin</i>	<i>adjectiv feminin</i>	<i>adverb</i>
cas normal			
	curt liber probabel profund relativ	curta <u>libra</u> probab <u>la</u> profunda <u>a</u> relativa <u>a</u>	curt <u>amain</u> libr <u>amain</u> probab <u>lamain</u> profund <u>amain</u> relativ <u>amain</u>
cas speziels			
Furmaziun: adverb = adjectiv masc. + -main <u>concerna</u>: adjectivs da pli d'ina silba cun suffix <i>-al</i>, <i>-ar</i> <i>accentuà</i> e cun suffix <i>-il</i>	cordial final regular gentil facil ma : char mal rar	cordiala finala regulara gentila facila chara mala rara	cordial <u>main</u> final <u>main</u> regular <u>main</u> gentil <u>main</u> facil <u>main</u> char <u>amain</u> mal <u>amain</u> rar <u>amain</u> (darar, rar)
differentes tscheps	bun nausch	buna nauscha	bain mal
adjectivs cun funcziun d'adverb	mal ferm franc segir spert quiet immediat svelt tard	mala ferma franca segira sperta quieta immediata svelta tard	mal(amain) ferm(amain) franc(amain) segir(amain) spert(amain) quiet(amain) immediat(amain) svelt tard

graduaziun da l'adverb	<i>positiv</i>	<i>cumparativ</i>	<i>superlativ</i>
cas normal cun: pli, il pli	regularmain libramain	pli regularmain pli libramain	il pli regularmain il pli libramain
cas speziels	bain mal bler pauc	meglier , pli bain pir , pli mal dapli , pli bler main , pli pauc	il meglier , il pli bain il pir , il pli mal il pli bler il pli pauc

Pussaiplas èn era las furmas cun il suffix **-ischem**: bainischem, malischem, nauschischem, blerischem, pauchischem.

SAVAIR

jau	sai
ti	sas
el/ella	sa
nus	savain
vus	savais
els/ellas	san
pp.: savi	

PUDAIR

jau	poss
ti	pos
el/ella	po
nus	pudain
vus	pudais
els/ellas	pon
pp.: pudi	

7. ILS PRONOMS

7.1. Il pronom personal		
1. pronoms subjects furma da curtaschia:	jau ti el ella i (igl avant voc.) 'es' ins 'man' Vus	nus vus els ellas i (m./f.)
2. pronoms enclitics	<i>posiziun proclitica</i> (davant il verb)	<i>posiziun enclitica</i> (davos il verb) "lingua discurreda"
	jau gid ti gidas el gida ella gida i gida ins gida nus gidain vus gidais els gidan ellas gidan	oz gid jau → oz gida<u>a</u> oz gidas ti → oz gidas oz gida el → oz gida<u>l</u> oz gida ella → oz gid'<u>la</u> oz gida i → oz gid<u>i</u> oz gida ins → oz gid'<u>ins</u> oz gidain nus → oz gidain<u>sa</u> oz gidais vus → oz gidais oz gidan els → oz gidan<u>i</u> oz gidan ellas → oz gidan<u>i</u>
3. pronoms objects	<i>pronoms objects accentuads</i>	<i>pronoms objects nunaccentuads</i> (dativ + accusativ)
	mai nus tai vus el els ella ellas exempel: el gida mai el gida tai el gida el el gida ella el gida nus el gida vus el gida els el gida ellas	ma (m' avant voc.) ans ta (t' avant voc.) as al als la (l' avant voc.) las [al, la; als, las = per dat. + acc.] exempel: el ma gida el m'ha gidà el ta gida el t'ha gidà el al gida el al ha gidà el la gida el l'ha gidà el ans gida el ans ha gidà el as gida el as ha gidà el als gida el als ha gidà el las gida el las ha gidà

7.2. Il pronom reflexiv				
pronoms reflexivs nunaccentuads	ma (m' avant voc.) ta (t' avant voc.) sa (s' avant voc.) ans as sa (s' avant voc.)	jau ma lav ti ta lavas el/ella sa lava nus ans lavain vus as lavais els/ellas sa lavan		
pronoms reflexivs accentuads	mai tai sai nus vus sai	jau lavur per mai/per mamez ti lavuras per tai/per tatez ella lavura per sai/per sasezza nus lavurain per nus/per nus sezs vus lavurais per vus/per vus sezs ellas lavuran per sai/per sasezzas		
7.3. Il pronom possessiv				
sco adjectiv en posiziun attributiva e predicativa	<u>sg.m.</u> mes tes ses noss voss lur exempel: mes chapè quest chapè è mes	<u>pl.m.</u> mes tes ses noss voss lur exempel: mes chapels quests chapels èn mes	<u>sg.f.</u> mia tia sia nossa vossa lur exempel: mia chasa questa chasa è mia	<u>pl.f.</u> mias tias sias nossas vossas lur exempel: mias chasas questas chasas èn mias
substantivà	il mieu il tieu il sieu il noss il voss il lur exempel: quai è il mieu	ils mes ils tes ils ses ils noss ils voss ils lur exempel: quai èn ils mes	la mia la tia la sia la noss la voss la lur exempel: quai è la mia	las mias las tias las sias las nossas las vossas las lur exempel: quai èn las mias
7.4. Il pronom demonstrativ				

Furmas	quest(s), questa(s) quel(s), quel(la) lez(s), lezza(s) tschel(s), tschella(s) tal(s), tala(s) medem(s), medema(s) sez(s), sezza(s)		Adiever (absolut e sco adjectiv attributiv) sco en ils singuls idioms! Atenziun S: quai è vair(a) [≠ quai cudesch!] gliez sa mintgin rg: quest cudesch quai e tschai [≠ tschai um!] rg: tschel um
Il pronom 'sez'	<u>pronom subject</u> jau mez (mezza) ti tez (tezza) el sez ella sezza nus sezs (sezzas) vus sezs (sezzas) els sezs ellas sezzas <u>exempels:</u> jau mez hai ditg quai nus sezs savain quai ellas sezzas fan quai	<u>pronom object</u> mamez (mamezza) tatez (tatezza) el sez ella sezza nus sezs (sezzas) vus sezs (sezzas) els sezs ellas sezzas <u>exempel:</u> jau lavur per mamez (per mai) guarda per tatez (per tai) i dependa dad els sezs/ellas sezzas Sch'il prn. obj. sa referescha al subject, vegn la furma da la 3. sg. e pl. remplazzada da sasez: - cun sasez è el pli sever - els guardan per sasezs - ellas lavuran per sasezzas	
7.5. Il pronom relativ			
relativ ordinari a) dal nominativ b) da l'accusativ	<i>che</i> <i>che</i>	L'uffant che va a chasa. La chasa che ti vesas.	
en cumbinaziun cun preposiziuns	il qual ils quals la quala las qualas	L'um, al qual jau hai scrit. Ils uffants, cun ils quals el gioga. La dunna, da la quala el discorra. Las chasas, en las qualas nus abitain.	
7.6. Il pronom interrogativ			

Furmas ed adiever	tgi? tge? qual(s)? quala(s)? tgenin(s)? tgenina(s)?	tgi vegn cun mai? tgi clomas? tgi che ha egls vesa tge è quai? tge fas ti qua? jau sai tge che ti vuls qual è il tieu? prenda quala che ti vuls qualas vulais vus prender? tgenin has ti cumprà? prenda tgenin che ti vuls tge cudeschs legiais vus? vuls ti propi savair tgenins?

7.7. Il pronom indefinit

<i>pronoms indefinits invariabels</i>	<i>pronoms indefinits variabels</i>	
i (igl avant voc.) ins insatgi insatge nagut mintga	inqualin(a) mintgin(a) tschertin(a)s auter(s), outra(s) insaquant(a)s varsaquant(a)s intgin(a)s	inqual(a)s nagin(a)s pauc(a)s plir(a)s scadin(a) tschert(a)s tut(s), tutta(s) tut il(s), tut la(s)

FAR

jau	fatsch
ti	fas
el/ella	fa
nus	faschain
vus	faschais
els/ellas	fan

pp.: fatg / fatga
fatgs / fatgas

LASCHAR

jau	lasch
ti	laschas
el/ella	lascha
nus	laschain
vus	laschais
els/ellas	laschan

pp.: laschè / laschada
laschads / laschadas

7. ILS PRONOMS

7.4. Il pronom demonstrativ (supplement S)

Il diever dals pronoms demonstrativs *quai, gliez e tschai*

La furmas ***quai, gliez e tschai*** pon vegnir duvradas en rg unicamain absolut, pia:

quai è vair, quai basta! quai sumeglia tai, co savess ins far quai?
uschia è quai ozendi, discurrer da quai e da tschai,
gliez na crai jau betg, gliez sa mintgin, gliez na fa betg senn
tschai pos tagnair per tai, quai e tschai, sur da tschai pudain nus discurrer pli tard

Quellas furmas na pon damai betg pli star avant in substantiv (sco adjectiv attributiv):

(* *quai um*) > *quel um*
 (* *prenda quai rispli!*) > *prenda quel rispli!*
 (*en quei mument) > *en quel mument*

(*gliez di) > *lez di*
 (* *dapi gliez onn*) > *dapi lez onn*

(* *tschai cudesch*) > *tschel cudesch*

(* *tschai enviern*) > *tschel enviern*

7. ILS PRONOMS

7.1. Il pronom persunal (supplement)

La posiziun dal pronom object nunaccentuà

Il pronom object nunaccentuà s'intercala per regla tranter il pronom subject e la furma finita (furma conjugada) dal verb:

El *ma* salida.

Ella *ta* scriva.

Quai vala er per las furmas cumponidas cun ils verbs auxiliars **avair**, **esser** e **vegnir**.

El *m'*ha envidà (-ada)*.

El *l'*ha envidà (-ada)*.

El *a/* ha envidà.

etc.

El *ma* vegn a gidar.

*Accord facultativ!

Cun verbs modals:

Ils verbs modals **laschar** e **far** pretendan la medema posiziun dal pronom object nunaccentuà sco ils verbs auxiliars, damai avant il verb conjugà:

Ella *ta* lascha purtar quest cudesch.

Ella *ans* fa emprender matematica.

Tar ils auters verbs modals (**pudair**, **stuair**, **vulair**, etc.) è pussaivla tant la posiziun avant sco suenter il verb conjugà:

El *ma* vul dar in cudesch.

Nus *las* stuain emprender.

Vus *ma* pudais crair.

u: El vul *ma* dar in cudesch.

u: Nus stuain *las* emprender.

u: Vus pudais *ma* crair.

8.1. LA NEGAZIUN

avant consonant: → negaziun simpla → negaziun dubla	na na ... betg	Jau na lavur a Turitg. Jau na lavur betg a Turitg.
avant vocal: → negaziun simpla → negaziun dubla	nun n'... betg	El nun è a chasa. El n'è betg a chasa.
negaziun cumposta	na/n'... + gnanc + mai + nagin + nagut	El n'ha gnanc pensà a tai. Ti n'es mai vegnì. Nus na vesain nagin. Vus na savais nagut.
imperativ negativ (cas normal) imperativ negativ cun in infinitiv <i>cf. fegl separà</i>	(na) ... betg! (n') ... betg! betg + infinitiv	(na) fima betg! (na) trametta betg! (n') hajas betg tema! betg fimar, per plaschair! betg trametter!
	<i>furma affirmativa</i>	<i>furma negativa</i>
posiziun da las particlas da negaziun en cumbinaziun cun pronoms objects nunaccentuads <i>cf. fegl separà</i>	el ma scriva ti ta lavas ella vul ma gidar	el na ma scriva (betg) ti na ta lavas (betg) ella na vul (betg) ma gidar

PRENDER

jau	prend
ti	prendas
el/ella	prenda
nus	prendain
vus	prendais
els/ellas	prendan

pp.: **pre^{ndi}** / prendida
prendids / prendidas

PIGLIAR

jau	pigl
ti	piglias
el/ella	piglia
nus	pigliain
vus	pigliais
els/ellas	piglian

pp.: piglià / pigliada
pigliads / pigliadas

8. LA NEGAZIUN (recapitulaziun)

na

na, grazia!

dir na, dir da na

na e madinà! mai e pli mai!

nagin(a)

nagin'olma, nagin auter che ti, nagin passagi!

nagin na dumonda suenter

nagliur

Jau na vuless star nagliur auter.

nagut

na dir nagut, na savair nagut

navair? navaira?

u betg? betg?

Ti es da Domat, navair(a)?

Ella è da Basilea, u betg?

navidas

Jau vom navidas davent.

Posiziun da las particlas da negaziun

Cun furmas verbalas:

na	(avant cons.)	
na ..... betg	(avant cons.)	
n' ..... betg	(avant voc. e <i>h</i> mit)	
nun	(avant voc. e <i>h</i> mit)	

il *betg* è facultativ!
 il *betg* è obligatori!
senza il *betg*!

Cun furmas verbalas analiticas:

*El n'ha **betg** salidà*

*Ella n'è **betg** vegnida*

*El **nun** ha salidà*

*Ella **nun** è vegnida*

*Ti n'avessas **betg** acceptà mia proposta*

*Vus n'eras **betg** a chasa*

Cun pronoms reflexivs:

Jau **na** ma lav (**betg**)
 Ella **na** s'allegra (**betg**) d'ir en vacanzas
 Ti **na** ta sentas (**betg**) bain
 Vus **n'**as vesais **betg** adina
 Nus **n'**ans telefonain **betg**

Cun pronom object nunaccentuà:

Sch'il pronom object nunaccentuà preceda la furma finita (il verb auxiliar), stat l'emprima part da la negaziun (na, n', nun) immediat avant il pronom, la segunda part (**betg**) direct suenter la furma verbala finita:

El **na** ma salida (**betg**)
 Ella **na** m'ha (**betg**) salidà/(salidada)
 Ella **na** ma vegn (**betg**) a gidar
 Vus **n'**ans avais **betg** communitgà voss arriv
 Nus **n'**as dain **betg** quell'infurmaziun
 Els **nun** as scrivan

El **na** ta lascha (**betg**) far quai
 Ella **n'**ans fa **betg** emprender datas

Ella **na** ma vul (**betg**) dar il cudesch
 Vus **na** ma stuais (**betg**) telefonar

Sch'il pronom object nunaccentuà suonda la furma finita, stat l'emprima particla da negaziun avant la furma finita, la segunda suenter la furma finita:

Ella **na** vul (**betg**) ma dar il cudesch
 Vus **na** stuais (**betg**) ma telefonar

L'imperativ negativ:

(na) ..... **betg**

(na) parta **betg!**
(na) fima **betg!**

(na) ma scriva **betg!**
(n')as lavai **betg!**

cun l'infinitiv:

betg fimar per plaschair!
betg trametter!
betg telefonar!

La negaziun dubla

ni ..... **ni** ..... **na**

[**ni** in **ni** l'auter **n'è** vegnì]

[**ni** l'aur **ni** la pussanza **na** rendan ventiraivel]

[**ni** jau **ni** ti **na** savain quai]

ma: el u ella sto ir

n'era ..... **betg**

[Vas ti a kino? Na. Jau **n'era betg**]

na ..... (**betg**) **pli**

[El **na** va (**betg**) **pli** cun skis]

na ..... **gnanc**

[Jau **na** sun **gnanc** vegnida a pled]

na ..... **mai**

[Ella **na** va **mai** en vacanzas]

na ..... **nagin**

[Nus **n'avain** scuntrà **nagin**]

na ..... **nagut**

[El **na** vesa **nagut**]

nun-

nunpajabel, nunpussaivel, nunesistenza

in- (im-)

incredibel, inuffizial, impussibel, inesistenza

betg -

betg social, betg sportiv, betg uman, betg uffizial

na-

Na-Grischun, Na-Grischuna

Na-Rumantsch, Na-Rumantscha

9. IL VERB¹

	1. conjugaziun	2. conjugaziun	3. conjugaziun	4. conjugaziun
<u>inf.</u>	gid <u>ar</u>	tem <u>air</u>	vend <u>er</u>	part <u>ir</u>
<u>prs. ind.</u> jau ti el/ella nus vus els/ellas	gid gid <u>as</u> gid <u>a</u> gid <u>ain</u> gid <u>ais</u> gid <u>an</u>	tem tem <u>as</u> tem <u>a</u> tem <u>ain</u> tem <u>ais</u> tem <u>an</u>	vend vend <u>as</u> vend <u>a</u> vend <u>ain</u> vend <u>ais</u> vend <u>an</u>	part part <u>as</u> part <u>a</u> part <u>ain</u> part <u>ais</u> part <u>an</u>
<u>ipf.</u>	gid <u>ava</u> gid <u>avas</u> gid <u>ava</u> gid <u>avan</u> gid <u>avas</u> gid <u>avan</u>	tem <u>eva</u> tem <u>evas</u> tem <u>eva</u> tem <u>evan</u> tem <u>evas</u> tem <u>evan</u>	vend <u>eva</u> vend <u>evas</u> vend <u>eva</u> vend <u>evan</u> vend <u>evas</u> vend <u>evan</u>	part <u>iva</u> part <u>ivas</u> part <u>iva</u> part <u>ivan</u> part <u>ivas</u> part <u>ivan</u>
<u>fut.</u>	vegn a gidar vegn a gidar vegn a gidar vegnin a gidar vegnis a gidar vegnan a gidar	vegn a temair vegn a temair vegn a temair vegnin a temair vegnis a temair vegnan a temair	vegn a vender vegn a vender vegn a vender vegnin a vender vegnis a vender vegnan a vender	vegn a partir vegn a partir vegn a partir vegnin a partir vegnis a partir vegnan a partir
<u>pp.</u>	gid <u>à/-ada</u>	tem <u>i/-ida</u>	vend <u>i/-ida</u>	part <u>i/-ida</u>
<u>pft.</u>	hai gidà has gidà ha gidà avain gidà avais gidà han gidà	hai temi has temi ha temi avain temi avais temi han temi	hai vendi has vendi ha vendi avain vendi avais vendi han vendi	sun parti/-ida es parti/-ida è parti/-ida essan partids/-idas essas partids/-idas èn partids/-idas
<u>plqpft.</u>	aveva gidà	aveva temi	aveva vendi	era parti/-ida
<u>conj. prs.</u> che jau che ti ch'el che nus che vus ch'els	gid <u>ia</u> gid <u>ias</u> gid <u>ia</u> gid <u>ian</u> gid <u>ias</u> gid <u>ian</u>	tem <u>ia</u> tem <u>ias</u> tem <u>ia</u> tem <u>ian</u> tem <u>ias</u> tem <u>ian</u>	vend <u>ia</u> vend <u>ias</u> vend <u>ia</u> vend <u>ian</u> vend <u>ias</u> vend <u>ian</u>	part <u>ia</u> part <u>ias</u> part <u>ia</u> part <u>ian</u> part <u>ias</u> part <u>ian</u>
<u>cund.</u>	gid <u>ass</u> gid <u>assas</u> gid <u>ass</u> gid <u>assan</u> gid <u>assas</u> gid <u>assan</u>	tem <u>ess</u> tem <u>essas</u> tem <u>ess</u> tem <u>essan</u> tem <u>essas</u> tem <u>essan</u>	vend <u>ess</u> vend <u>essas</u> vend <u>ess</u> vend <u>essan</u> vend <u>essas</u> vend <u>essan</u>	part <u>iss</u> part <u>issas</u> part <u>iss</u> part <u>issan</u> part <u>issas</u> part <u>issan</u>
<u>ipv.</u>	gid <u>a!</u> gid <u>ai!</u> (na) gida betg!	tem <u>a!</u> tem <u>ai!</u> (na) tema betg!	vend <u>a!</u> vend <u>ai!</u> (na) venda betg!	part <u>a!</u> part <u>ai!</u> (na) parta betg!
<u>grd.</u>	gid <u>ond</u>	tem <u>end</u>	vend <u>end</u>	part <u>ind</u>

¹ Las conjugaziuns da tut ils verbs rg èn integradas en il Pledari grond, la banca da datas linguisticas da la LR.

AVAIR

jau	hai
ti	has
el/ella	ha
ins	ha
igl	ha
nus	avain
vus	avais
els/ellas	han

ESSER

jau	sun
ti	es
el/ella	è
ins	è
igl	è
nus	essan
vus	essas
els/ellas	èn

ipf.: *jau aveva, ti avevas, el/ella aveva, ins aveva, igl aveva, nus avevan, vus avevas, els/ellas avevan*

fut.: *jau vegn ad avair, ti vegns ad avair, el/ella vegn ad avair, ins vegn ad avair, i vegn ad avair, nus vegnin ad avair, vus vegnis ad avair, els/ellas vegnan ad avair*

pp.: *gi*
conj. prs.: *che jau haja, che ti hajas, ch'el/ella haja, ch'ins haja, ch'igl haja, che nus hajan, che vus hajas, ch'els/ellas hajan*

cund.: *jau avess, ti avessas, el/ella avess, ins avess, igl avess, nus avessan, vus avessas, els/ellas avessan*

ipv.: *hajas! hajas!*
grd.: *avend*

ipf.: *jau era, ti eras, el/ella era, ins era, igl era, nus eran, vus eras, els/ellas eran*

fut.: *jau vegn ad esser, ti vegns ad esser, el/ella vegn ad esser, ins vegn ad esser, i vegn ad esser, nus vegnin ad esser, vus vegnis ad esser, els/ellas vegnan ad esser*

pp.: *stà/stada*
conj. prs.: *che jau saja, che ti sajas, ch'el/ella saja, ch'ins saja, ch'i saja, che nus sajan, che vus sajas, ch'els/ellas sajan*

cund.: *jau fiss, ti fissas, el/ella fiss, ins fiss, i fiss, nus fissan, vus fissas, els/ellas fissan*

ipv.: *sajas! sajas!*
grd.: *essend/siond*

9.1. La furmaziun da la 1. sg. indicativ preschent

La 1. persuna singular da l'indicativ preschent n'ha per regla nagina desinenza en rumantsch grischun: *jau gid*, *jau tem*, *jau vend*, *jau part*, euv.

Verbs cun ina consonanza dubla termineschan a la 1. sg. per regla cun in consonant simpel, pia: *buffar – jau buf*, *controllar – jau control* (u: *controllesch*), *zuppar – jau zup*, *carrer – jau cur*, *metter – jau met*, *stizzar – jau stiz*, etc. In'excepziun fan ils verbs cun –ss-. Quels mantegnan era a la 1. sg. il s dubel, damai: *incassar – jau incass* (u: *incassesch*), *mussar – jau muss*, *passar – jau pass*, etc. cf. era la 1. sg. dals dus verbs irregulars *pu dair – jau poss*, *stuair – jau stoss* (però: *ti pos*, *ti stos*).

Adiever da la desinenza -el

A. Facultativ

A la 1. persuna singular da l'indicativ preschent cumparan a la fin dal pled per part suns e gruppas da suns nunusitads en quella posiziun (consonant + l / r) : *jau contempl*, *jau cumpr*, *jau dovr*, *jau suffl*, euv. En quels cas pon ins duvra era las furmas cun la desinenza **-el**.

Damai:

<i>avrir</i>	⇒	<i>jau avr</i>	u	<i>jau avrel</i>	era: <i>jau contemplesch</i>
<i>contemplar</i>	⇒	<i>jau contempl</i>	u	<i>jau contemplel</i>	
<i>cumprar</i>	⇒	<i>jau cumpr</i>	u	<i>jau cumprel</i>	<i>jau suffresch</i>
<i>duvra</i>	⇒	<i>jau dovr</i>	u	<i>jau dovrel</i>	
<i>numnar</i>	⇒	<i>jau numn</i>	u	<i>jau numnel</i>	
<i>sgriflar</i>	⇒	<i>jau sgrifl</i>	u	<i>jau sgriflel</i>	
<i>sufflar</i>	⇒	<i>jau suffl</i>	u	<i>jau sufflel</i>	
<i>suffrir</i>	⇒	<i>jau suffr</i>	u	<i>jau suffrel</i>	
euv.					

offrir: jau offr u *jau offresch*

B. Obligatori

Adina la desinenza **-el** han las furmas suandantas:

- Pleds d'ina silba che fineschan cun in vocal survegnan la desinenza **-el** per facilitar la chapientscha.

<i>cuar</i>	⇒	<i>jau cu<u>el</u></i>
<i>liar</i>	⇒	<i>jau li<u>el</u></i>
<i>nuar</i>	⇒	<i>jau nu<u>el</u></i>
<i>scuar</i>	⇒	<i>jau scu<u>el</u></i>
<i>suar</i>	⇒	<i>jau su<u>el</u></i>

era:

colliar ⇒ *jau colliel* u *jau colliesch*

ma:

schliar ⇒ *jau schliel*

luar ⇒ *jau lieu*

- la 1. persuna singular indicativ preschent dals verbs cun in [g lom] a la fin dal tschep:

<i>battegiar</i>	⇒	<i>jau batte<u>gel</u></i>
<i>chargiar</i>	⇒	<i>jau charg<u>el</u></i>
<i>mangiar</i>	⇒	<i>jau mang<u>el</u></i>
<i>sagiar</i>	⇒	<i>jau sag<u>el</u></i>
<i>studegiar</i>	⇒	<i>jau stude<u>gel</u></i>
<i>zambregiar</i>	⇒	<i>jau zambre<u>gel</u></i>
<i>curreger</i>	⇒	<i>jau curre<u>gel</u></i>
<i>diriger</i>	⇒	<i>jau dirig<u>el</u></i>
<i>leger</i>	⇒	<i>jau leg<u>el</u></i>
<i>fugir</i>	⇒	<i>jau fug<u>el</u></i>
<i>(s)bragiar</i>	⇒	<i>jau (s)brag<u>el</u></i>
euv.		

ma:

plegar ⇒ *jau pleg [g]*

segar ⇒ *jau seg [g]*

- Ils verbs sin -ziar e -miar:

<i>annunziar</i>	⇒	<i>jau annunzi<u>el</u></i>
<i>denunziar</i>	⇒	<i>jau denunzi<u>el</u></i>
<i>engraziar</i>	⇒	<i>jau engrazi<u>el</u></i>
<i>pronunziar</i>	⇒	<i>jau pronunzi<u>el</u></i>
<i>renunziar</i>	⇒	<i>jau renunzi<u>el</u></i>
<i>lumiari</i>	⇒	<i>jau lom<u>iel</u></i>
<i>siemiari</i>	⇒	<i>jau siem<u>iel</u></i>
<i>sgiamiari</i>	⇒	<i>jau sgiom<u>iel</u></i>
<i>stgiamiari</i>	⇒	<i>jau stgom<u>iel</u></i>
euv.		

Atenziun: Bliers verbs sin -ziar han a la 1. sg. ind. prs. la furma sin **-esch**: *jau apprezzesch*, *differenzesch*, *distanzesch*, *finanzesch*, *inizesch*, *negozesch*, *sentenzesch*, euv.

• Ils verbs

<i>distinguer</i>	⇒	<i>jau disting<u>ue</u>l</i>
<i>extinguer</i>	⇒	<i>jau exting<u>ue</u>l</i>
<i>giaschair</i>	⇒	<i>jau giasch<u>e</u>l</i>
<i>plaschair</i>	⇒	<i>jau plasch<u>e</u>l</i>